

НАУКОВІ ДЖЕРЕЛА У ПРОВЕДЕННІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ

Освіта і навчання, а також суспільний прогрес неможливі без науки. Рівень освіти людей, їх розвитку та розвитку суспільства залежить від загального рівня науки та вміння застосування досягнень науки до виробництва.

Розвиток науки у вищій школі залишається одним із найважливіших завдань упродовж багатьох років, а також інтеграція вищої освіти та фундаментальної науки, яка сприяє фундаменталізації вищої освіти, усуненню розриву між вищою школою та академічними установами.

Принцип єдності науково-дослідного і навчального процесів надає особливі вміння студентам.

Варто відмітити, що лише в середині 1950-х років виникла ідея про право соціального захисту, як систему правових норм; і в 70-х роках «Право соціального забезпечення» була визнана окремою галуззю права в юридичній науці. Останніми роками «Право соціального забезпечення» динамічно розвивається на основі нових концепцій і принципів, охоплює сфери відносин, які раніше перебували за рамками правової регламентації. Необхідність удосконалення правового регулювання відносин щодо соціального захисту в сучасних умовах, поява нових організаційно-правових форм і соціальних інститутів, формування недержавної системи соціального забезпечення підвищують значимість вивчення курсу «Право соціального забезпечення».

Наукові джерела базуються на найновіших досягненнях теорії права, економічної науки, на працях сучасних соціальних наук і міжнародного досвіду забезпечення невід'ємних прав і свобод людини та громадянина у державах з розвинутою ринковою економікою. Науковцями, які досліджують дані питання є: Пилипенко П.Д., Буряк В.Я., Болотіна Н.Б., Синчук С.М., Бойко М.Д., Ярошенко І.С., Сирота І.М. та ін.

Отже, необхідно:

- посилити наукову складову навчальних програм;
- інтегрувати сучасні наукові досягнення у навчальний процес, враховуючи те, що «Право соціального забезпечення» є галуззю, яка розвивається;
- підтримувати та поглиблювати науково-дослідну роботу науково-педагогічних працівників і студентів.

Єфімов О.М., к.ю.н., доцент
кафедри цивільного та трудового права

НАУКОВА СКЛАДОВА У ЗМІСТІ ВИКЛАДАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Як теорія без практики є мертвою, так і те, що відбувається з практикою без теорії, також не є життям. Практичну частину діяльності студенти набувають при засвоєнні наукової складової у змісті дисципліни цивільного процесуального права під час її викладання. Студенти, які дійсно засвоїли навчальну дисципліну «Цивільне процесуальне право», мають цю дисципліну не просто знати. Вони повинні відчувати «Цивільне процесуальне право». Проявом такого відчуття є впевненість студента у своїй відповіді на семінарі чи на іспиті, яка ґрунтується на відчутті права, а також вміння давати відповіді на запитання, керуючись загальними принципами ЦППУ, навіть не знаючи чіткої відповіді на чітке запитання.

Студентів і юристів, які знають ЦППУ, але не відчувають його, можна порівняти з ремісниками у праві, які завчили певну кількість правових норм і вмінють їх згадувати у відповідній ситуації, або знають певну кількість способів вирішення тих чи тих процесуальних питань. На відміну від них, ті, що відчувають ЦППУ, подібні до дійсних професіоналів, які вмінють поводитися із ЦППУ, застосовуючи його якнайефективніше.

Теза 1. Таке найефективніше застосування ЦППУ може бути досягнуто з одного боку спрощенням викладання матеріалу. *Навчальний матеріал у спрощеному вигляді може надаватися студентам до засвоєння цього матеріалу у вигляді лекційного матеріалу.* У результаті досягається ефект «впізнання» студентами лекційного матеріалу, оскільки в простому вигляді вони з

цим матеріалом, викладеним в академічній формі, вже знайомі. Відбувається засвоєння матеріалу у напрямку від простого до складного.

Теза 2. Іншим шляхом заглиблення у ЦППУ є розгляд практичних прикладів вирішення певних процесуальних задач завдяки глибокому знанню теоретичного матеріалу. Причому глибина пізнання матеріалу фактично знімає теоретичні відмінності між адміністративним, господарським і цивільним процесуальним правом, хоча притаманні цим галузям особливості й не усуваються при цьому.

Приклад 1. Належність і допустимість доказів. Суто теоретична тема, на перший погляд, може мати досить істотні процесуальні наслідки. З практики перевірок суб'єктів підприємництва слід згадати випадки, коли перевіряючі порівнювали видаткову накладну на товар, придбаний у фізичної особи — платника єдиного податку і співставляли цю видаткову накладну з **Книгою обліку доходів та витрат** такого платника. Якщо вартість такого товару у день складання видаткової накладної не була відображена в **Книзі**, то податківці склали акт, у якому, посилаючись на порушення п.2.6. **Положення № 637**¹, вказували на порушення у вигляді не оприбуткування виручки та застосовували до підприємця штрафну санкцію, передбачену **Указом № 436**²: у п'ятикратному розмірі не оприбуткованої виручки. Логіка проста: якщо продано товар, то за нього отримана виручка, яка повинна бути відображена в **Книзі обліку доходів та витрат** підприємця, що знаходиться на спрощеній системі оподаткування. Якщо дохід не відображений у такій **Книзі**, то це підтверджує факт не оприбуткування готівкової виручки. У цьому разі не має істотного значення факт застосування адміністративного процесу, адже йдеться про загальну частину адміністративного процесуального права, яка ґрунтується на тих самих принципах, що й принципи ЦППУ. А сам приклад є настільки показовим, що його важко замінити іншим, який би відображав особливості ЦППУ.

Суд, як відомо, здійснює **правосуддя**, суттю якого є встановлення об'єктивної істини та застосування норм матеріального права. Встановлюючи об'єктивну істину, суд визначає коло обставин, які ним повинні бути виявлені, встановлені та доведені відповідними доказами. Таке коло обставин, що стосуються спору, у теорії процесуального права має назву **«предмет доказування»** по справі. Усі інші обставини суд не приймає до уваги. Усі вказані обставини доказуються шляхом надання суду учасниками процесу доказів, якими є пояснення сторін, показання свідків, письмові докази та ін. Для того, щоб доказ міг бути прийнятий судом, він повинен відповідати двом вимогам: доказ повинен бути належним і допустимим.

Належністю доказу є об'єктивна можливість цього доказу підтверджувати обставину, факт, що має значення для вирішення справи та стосується її предмету. Відповідно до ст.70 КАСУ³ належними є докази, які містять інформацію щодо предмету доказування. Суд не бере до розгляду докази, які не стосуються предмету доказування. Якщо мислити образами, то слід уявити, що **належним** є той доказ, який **належить** до предмету доказування. З точки зору належності видаткова накладна не може бути належним доказом, так як до предмету доказування відноситься обставина, факт отримання виручки. Видаткова ж накладна є доказом відпуску товару, а не доказом отримання виручки за нього.

Допустимістю доказу є його правомірність, законна можливість містити у собі доказову інформацію, тобто його зовнішнє вираження, форма. При цьому, як відомо будь-якому фахівцю у галузі права, допустимість у **широкому** розумінні означає, що докази, одержані з порушенням закону, судом при вирішенні справи не беруться до уваги (ч.3 ст.70 КАСУ). У **вужькому** розумінні допустимість доказів означає, що обставини, які за законом повинні бути підтверджені певними засобами доказування, певними доказами, не можуть підтверджуватися ніякими іншими засобами доказування, іншими доказами, крім випадків, коли щодо таких обставин не виникає спору (ч. 4 ст.70 КАСУ). Тобто, якщо законом встановлено, що той чи той факт повинен бути підтверджений лише таким доказом, а іншим доказом його підтверджувати не можна.

Згідно із п.3.3. **Положення № 637** приймання готівки в каси проводиться за **прибутковими касовими ордерами**, підписаними головним бухгалтером або особою, уповноваженою керівником підприємства. Отже, з точки зору допустимості доказом отримання готівкової виручки продавцем може бути касовий документ у формі прибуткового касового ордеру або інший касовий документ, оформлення якого встановлено чинним законодавством. Видаткова накладна в **Положенні № 637** не зазначена у якості касового документу, а, отже, не може вважатися допустимим доказом отримання виручки продавцем у вужькому розумінні допустимості.

¹Постанова правління Національного банку України від 15.12.2004 р. № 637 «Про затвердження положення про ведення касових операцій у національній валюті України».

²Указом Президента України «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки» від 12.06.1995 р. № 436/95.

³Кодекс адміністративного судочинства України, від 06.07.2005 р. № 2747-IV.

Приклад 2. Законні презумпції. Відповідно до ст.15 **Закону про ціни**¹ КМУ, органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які встановили державні регульовані ціни на товари в розмірі, нижчому від економічно обґрунтованого розміру, зобов'язані відшкодувати суб'єктам господарювання різницю між такими розмірами за рахунок коштів відповідних бюджетів. Таке установлення державних регульованих цін без визначення джерел для відшкодування різниці між такими розмірами за рахунок коштів відповідних бюджетів не допускається і *може бути оскаржено в судовому порядку.*

Як було вказано у Прикладі 1, суд, який здійснює правосуддя, повинен встановити об'єктивну істину. Частиною цієї об'єктивної істини є предмет доказування. Іншу ж частину складають ті обставини, які доказувати у суді не потрібно з тих чи тих причин, закріплених у законі як правові підстави звільнення від доказування. Наприклад, відповідно до ст. 72 КАСУ не потрібно доказувати у суді обставини, визнані судом загальновідомими, чи обставини, які визнаються сторонами, якщо проти цього вони не заперечують і в суду не виникає сумніву щодо достовірності цих обставин і добровільності їх визнання.

У теорії процесуального права до обставин, що не підлягають доказуванню, відносяться ще й так звані **законні презумпції**, тобто такі факти, існування яких презюмується, вважається встановленим і безспірним до того моменту, поки інше не буде встановлено спеціальним способом, передбаченим законом. Прикладом такої законної презумпції є **презумпція правомірності правочину**. Відповідно до ст. 204 ЦКУ² правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним.

У **Законі про ціни** законодавець вказує на **право суб'єкта господарювання оскаржити у судовому порядку** підзаконний акт, яким встановлено державні регульовані ціни без визначення джерел для відшкодування різниці між такими розмірами за рахунок коштів відповідних бюджетів. Таке право суб'єкт господарювання має і без спеціального зазначення у **Законі про ціни** і дублювати його сенсу законодавець немає, адже, відповідно до ст.17 **КАСУ** юрисдикція адміністративних судів поширюється, у тому числі, й на публічно-правові спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії).

З іншого боку, відповідно до ст 9 **КАСУ** суд застосовує нормативно-правові акти, прийняті відповідним органом на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України. У разі невідповідності нормативно-правового акта Конституції України, закону України, міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України або іншому правовому акту суд застосовує правовий акт, який має вищу юридичну силу, тобто підзаконний акт не застосовується судом, якщо він суперечить закону.

Отже, якби **Закон про ціни** не містив ст. 15 із правом суб'єкта господарювання оскаржити у судовому порядку підзаконний акт, яким встановлено державні регульовані ціни без визначення джерел для відшкодування різниці між такими розмірами за рахунок коштів відповідних бюджетів, то таке право цей суб'єкт господарювання мав би й так, без спеціального зазначення в **Законі про ціни**. Більше того, такий суб'єкт господарювання міг посилатися на ту обставину, що такий підзаконний акт суперечить **Закону про ціни** і тому на підставі ст. 9 **КАСУ** не може бути застосований до нього.

Існування ж ст. 15 **Закону про ціни** теоретично і фактично позбавляє такого суб'єкта господарювання права посилатися на ст. 9 **КАСУ** і встановлює єдиний шлях протистояння підзаконному акту, виданому із порушенням **Закону про ціни**, — судовий. Тобто, для того, щоб підтвердити у суді правомірність своїх дій щодо невиконання вимог підзаконного акту, яким встановлено державні регульовані ціни без визначення джерел для відшкодування різниці між такими розмірами за рахунок коштів відповідних бюджетів, суб'єкт господарювання повинен надати судові рішення, яким би такий підзаконний акт був скасований, чи визнаний протизаконним (недійсним). За відсутності такого судового рішення законність підзаконного акту, яким встановлено державні регульовані ціни без визначення джерел для відшкодування різниці між такими розмірами за рахунок коштів відповідних бюджетів, презюмується. Надавши спеціальне право суб'єкту господарювання оскаржити у судовому порядку підзаконний акт, законодавець презюмував законність такого підзаконного нормативного акту і перетворив це право, надане суб'єкту господарювання законом, у його обов'язок, виконання якого є обов'язковою умовою не-застосування незаконного підзаконного акту.

¹Закон України «Про ціни і ціноутворення» від 21.06.2012 р. № 5007-VI.

²Цивільний кодекс України, від 16.01.2003 р. № 435-IV.